

Warszawa, 05.02.2018 r.

prof. ndzw. dr hab. Józef MARCZAK

Katedra Obrony Terytorialnej
Instytut Bezpieczeństwa Państwa
Wydział Bezpieczeństwa Narodowego
Akademia Sztuki Wojennej

RECENZJA

rozprawy doktorskiej na temat: Obwód Kaliningradzki w systemie bezpieczeństwa militarnego Federacji Rosyjskiej – opracowanej przez mgr inż. Jarosława AFFEKA, pod kierownictwem naukowym prof. nadzw. dr hab. Tadeusza MARCZAKA.

1. Ocena wyboru i uzasadnienia problematyki badawczej rozprawy.

Kierunek północno – wschodni był, obok kierunków zachodniego i wschodniego, głównym kierunkiem zagrożenia bezpieczeństwa narodowego Polski przez niemal całą tysiącletnią historię Polski. Z tego kierunku wychodziły najazdy i uderzenia, którym Polska – oprócz zwycięstwa Grunwaldu nie potrafiła się skutecznie przeciwstawić i które walnie przyczyniły się do upadku I Rzeczypospolitej Obojga Narodów oraz do „piorunującej klęski wrześnieowej” (określenie gen. W. Sikorskiego) II Rzeczypospolitej.

Współcześnie miejsce państw – krzyżackiego i pruskiego zajmuje, w wyniku II wojny światowej, rosyjska enklawa – Obwód Kaliningradzki, silnie zmilitaryzowany, stanowiąc potężne, bezpośrednie potencjalne zagrożenie militarne dla Polski, a szerzej dla całej wspólnoty obronnej NATO.

Powrót Rosji do imperialnej polityki z bezpośrednim wykorzystaniem siły militarnej zaskoczył rozbrojoną Europę, którą już w 2002 r. ówczesny sekretarz generalny NATO lord George Robertson ocenił następująco: „prawda jest taka, że Europa pozostaje militarnym pigmejem”.

Niestety to miano bezbronności odnosi się również, a właściwie przede wszystkim do Polski, która po miniaturyzacji wojsk operacyjnych (do trzech dywizji) w tym – dwukrotnego zniszczenia olsztyńskiej 15 Dywizji Zmechanizowanej (blokującej Obwód Kaliningradzki) całkowitym zniszczeniu – też dwukrotnym – Obrony Terytorialnej nie ma jakiegokolwiek zdolności (podobnie jak równie „profesjonalizowana” armia Ukrainy) osłony strategicznej i obrony Polski.

W ostatnich kilkunastu miesiącach społeczeństwo polskie, a także cały świat, był świadkiem operacji wzmacniania wschodniej flanki NATO polegającej na przerzucie transportem morskim z terytorium USA brygady pancernej do doraźnego zamknięcia luki bezbronności Polski na granicy z Obwodem Kaliningradzkim.

W odbudowie zdolności obronnej Polski, państwa flankowego NATO – zapewnienie skutecznej osłony strategicznej i skutecznej obrony wschodniej flanki NATO, w tym przed zagrożeniem z obszaru Obwodu Kaliningradzkiego, jest strategicznie ważnym i pilnym wyzwaniem.

W sprostaniu temu wyzwaniu kapitalne znaczenie ma poznanie i upowszechnienie wśród elit politycznych, wojskowych i wśród społeczeństwa polskiego i nie tylko, wiarygodnej wiedzy o zagrożeniu dla bezpieczeństwa Polski i całego NATO jakie stanowi potencjał militarny Obwodu Kaliningradzkiego. Innymi słowy chodzi o realizację dyrektywy strategicznej, ujętej w największym ponadczasowym dziele chińskiej strategii z VI w. p.n.e. w *Sztuce Wojny*, Sun Tzu: „poznaj dobrze wroga i poznaj dobrze siebie, a w stu bitwach nie doznasz klęski... poznaj siebie i poznaj wroga, dopiero wtedy twoje zwycięstwo nie będzie zagrożone”.

Domniemanym celem Autora przy wyborze za przedmiot rozprawy doktorskiej problematyki potencjału militarnego Obwodu Kaliningradzkiego (domniemanym – bo Autor niestety sam go nie sformułował) było poznanie i ocena potencjału militarnego Obwodu Kaliningradzkiego jako narzędzia imperialnej polityki Federacji Rosyjskiej grożącej Polsce i innym państwom wschodniej flanki NATO.

W sformułowaniu tytułu rozprawy zastrzeżenie budzi użycie przez Autora terminu „systemu bezpieczeństwa militarnego” i to z dwóch powodów. Pierwszy, to niejasna, zawikłana w aż czterech wierszach i nie odpowiadająca wymogom definicji klasycznej definicja systemu bezpieczeństwa militarnego E. Nowaka i M. Nowaka (s. 6). Drugi, to naruszenie przez Autora zasady metodologicznej zwanej „brzytwą Ockhama” (nie mnożyć bytów – pojęć ponad potrzeby), gdyż istniejące od dawna pojęcia: siła militarna, potencjał militarny i system militarny (wojskowy), ten ostatni popularyzowany m. in. przez gen. W. Sikorskiego i gen. A. Beaufra są jednoznaczne, jasne i proste. Ponadto siła militarna czy potencjał militarny bądź też system wojskowy są niczym innym niż narzędziem polityki bezpieczeństwa państwa, a odnosząc się do obecnej polityki Federacji Rosyjskiej – polityki imperialnej.

Podsumowując ocenę wyboru przez Autora problematyki badawczej stwierdzam, że wybór problematyki potencjału militarnego Obwodu Kaliningradzkiego jest trafny, ważny i potrzebny dla wsparcia naukowej polityki bezpieczeństwa Polski.

2. Ocena metodologii rozprawy doktorskiej.

Domniemanym, bo nie określonym wyraźnie, celem pracy badawczej Autora można uznać tezę: „w zamyśle autora praca ma ukazać faktyczny stan militarny obwodu na tle całej Federacji Rosyjskiej, a tym samym, z jednej strony pokazać rzeczywisty stan zagrożenia dla Polski ze strony naszego największego sąsiada na wschodzie, z drugiej przeciwdziałać populistycznym głosom przyczyniającym się do niepotrzebnego wzrostu napięcia w kraju i w regionie” (s. 15, 16).

Pierwszą część tezy można uznać za trafne określenie celu pracy, natomiast druga część odnosząca się do nieokreślonych „populistycznych głosów” jest niepotrzebnym pustosłowiem.

Wyjściowy i najważniejszy krok w procesie badawczym – określenie problemu badawczego Autor zawarł w pytaniu: „jak duże jest znaczenie i militarna rola Obwodu Kaliningradzkiego dla Federacji Rosyjskiej oraz jak kształtowały się jego zmiany na przestrzeni lat?” (s. 13).

Budzi zdziwienie, że Autor w zakończeniu pracy sformułował drugi znacznie różniący się od powyższego problem badawczy: „jaką rolę odgrywa Obwód Kaliningradzki w systemie bezpieczeństwa militarnego Federacji Rosyjskiej, jak będzie się zmieniało jego znaczenie w przyszłości oraz jakie będzie to nosło konsekwencje dla Polski oraz innych państw regionu?”.

Z obu wersji problemu badawczego pracy można wydedukować, że Autorowi chodziło o zbadanie jak duże jest znaczenie i militarna rola Obwodu Kaliningradzkiego w polityce bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej oraz jakie zagrożenie dla Polski i innych państw regionu stanowi potencjał militarny Obwodu. Za błędne można uznać pytanie odnoszące się do zmian znaczenia Obwodu w przyszłości – to pytanie odnosi się science fiction, a nie do nauki.

Przedstawienie hipotezy badawczej Autor poprzedził zadziwiającą tezą, iż „istotą problemu badawczego jest uzasadnienie założonej przez autora hipotezy” (s. 14), której uzasadnienia należy oczekiwać od Autora na obronie rozprawy.

W pracy Autor wyartykułował dwie hipotezy. Pierwsza: „znaczenie Obwodu Kaliningradzkiego w systemie bezpieczeństwa militarnego Federacji Rosyjskiej będzie małe” (s. 14) – nie zawiera odpowiedzi na pytanie badawcze dotyczące stanu obecnego, a odnosi się do nieokreślonej przyszłości”.

Druga hipoteza: „w celu rozwiązania problemu badawczego przyjęto następujące założenia: istnienie Obwodu Kaliningradzkiego jako wysuniętej placówki Rosji może negatywnie oddziaływać na poziom bezpieczeństwa państw regionu, co jest szczególnie widoczne wobec wzmożenia tendencji imperialistycznych w tym państwie” (s. 15). Określenie „może negatywnie oddziaływać” jest wysoce niewłaściwe, bo przecież obecnie potencjał militarny Obwodu Kaliningradzkiego jest największym i bezpośrednim zagrożeniem militarnym Polski i państw przybałtyckich.

Można było oczekiwać od Autora ujęcia w hipotezie postulatu natychmiastowego przygotowania Polski do zapewnienia skutecznej osłony strategicznej na granicy z Okręgiem oraz przygotowania skutecznej obrony lądowej, morskiej i powietrznej.

Przedstawienie siedmiu pytań badawczych Autor poprzedził deklaracją: „w celu rozwiązania tak sformułowanego problemu badawczego niezbędne wydaje się odpowiedzieć na następujące pytanie szczegółowe” (s. 13). Warto zwrócić uwagę, że rozwiązaniem problemu badawczego jest hipoteza badawcza, a pytania badawcze czy problemy szczegółowe mają na celu weryfikację słuszności (poprawności) założonej hipotezy.

Pierwsze trzy pytania badawcze odnoszą się do sytuacji geopolitycznej Federacji Rosyjskiej, zmian w rosyjskiej armii i czynników determinujących rozwój bądź degradację sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej – mają bardzo ogólny, poznawczy i opisowy charakter, w niewielkim stopniu odnoszą się do tematyki rozprawy.

Natomiast pozostałe pytania odnoszą się do poznania potencjału militarnego Obwodu Kaliningradzkiego.

Szkoda, że nie znalazło się pytanie badawcze odnośnie potencjału militarnego Polski i innych państw NATO – bo dopiero konfrontacja obydwóch przeciwstawnych potencjałów pozwoliłaby określić stan zagrożenia dla naszego państwa.

W zakresie wyboru i zastosowania metod badawczych Autor zadeklarował „wykorzystanie zarówno teoretycznych, jak i empirycznych metod poznawczych” (s. 16), uznając za wiodącą „analizę interpretacyjną literatury przedmiotu” (s. 16) i „właściwą dla nauk humanistycznych metodę analizy i krytyki piśmiennictwa naukowego ...” (s. 16). Ponieważ problematyka rozprawy obejmuje wiele dyscyplin naukowych: politologię, geografii wojenną, historię wojskowości i naukę strategii, właściwe byłoby zastosowanie w procesie badawczym rozprawy historycznego podejścia badawczego dla określenia: względnie trwałego charakteru polityki rosyjskiej, podobieństwa zagrożenia Polski przez państwa krzyżackie, pruskie i niemieckie oraz analogii znaczenia i wykorzystania innych enklaw (np. Gibraltaru, Berlina Zachodniego) w polityce mocarstw.

Istotnym błędem metodologicznym rozprawy jest brak wniosków kończących poszczególne rozdziały.

Autor w procesie badawczym wykazał się umiejętnością wyszukiwania i wykorzystania materiałów źródłowych odnoszących się do problematyki rozprawy. Szkoda, że Autor nie dotarł i nie wykorzystał w procesie badawczym tak ważnych pozycji: *Następna wojna światowa*, Caspara Weinbergera, Petera Schweizera; *Sztuka wojny*, Sun Tzu; *Książę ...* N. Machiavellego oraz prac naukowych (studyjnych i doktorskich) podejmujących problematykę obrony wschodniej i północnowschodniej Polski.

Podsumowując ocenę metodologii rozprawy doktorskiej stwierdzam, że Autor w dostatecznym stopniu opanował i zastosował metody badawcze w procesie badawczym rozprawy.

3. Ocena merytoryczna rozprawy.

Pod względem merytorycznym rozprawa doktorska stanowi obszerne, swego rodzaju kompendium wiedzy dokumentującej przemiany polityczno – militarne (z przewagą tych ostatnich) po rozpadzie ZSRR zachodzące w Obwodzie Kaliningradzkim, osadzone na tle zmian polityczno – militarnych całej Federacji Rosyjskiej w minionym trzydziestoleciu.

Niedosyt poznawczy budzi zbyt wąskie, właściwie sygnalizacyjne przedstawienie przez Autora blisko 1000 – letniej historii polityczno – militarnej regionu, którego częścią jest współcześnie Obwód Kaliningradzki. W przeszłości enklawy – krzyżacka i pruska przez kilkadziesiąt lat miały przemożny wpływ na bezpieczeństwo i los Polski, a nawet całej Europy. Historia tego regionu jest bezcennym, niezastępowalnym źródłem wiedzy, a zarazem ostrzeżeniem przed powtarzaniem błędów.

W rozdziale drugim i trzecim Autor bardzo obszernie (za obszernie) na blisko 100 stronach przedstawił proces politycznego rozpadu ZSRR i kształtowanie się Federacji Rosyjskiej oraz proces przekształcania się sił zbrojnych Rosji. Treść tych rozdziałów może stanowić odrębne opracowanie charakteryzujące przemiany za naszą wschodnią granicą.

Historię przemian i współczesną charakterystykę potencjału militarnego Obwodu Kaliningradzkiego przedstawił Autor w treści czwartego rozdziału, doprowadzając tą historię do włączenia Obwodu w skład nowoutworzonego Zachodniego Okręgu Wojskowego Federacji Rosyjskiej.

W końcowej części czwartego rozdziału Autor wykorzystał tak zwane modelowanie sytuacyjne w zakresie określenia potencjału militarnego Rosji i oddzielnie Obwodu Kaliningradzkiego oraz relacji liczbowych między nimi – poszukując w tych relacjach odpowiedzi na pytanie o roli Obwodu Kaliningradzkiego w polityce bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej. Nie jest to przekonujące dociekanie badawcze, z czego obiektywnie zdał sobie Autor twierdząc, że „próba wywiedzenia skąd zbyt dalece idących wniosków na przyszłość, obarczona jest dużym ryzykiem” (s. 211).

W treści rozdziału piątego Autor przedstawił rozważania prognostyczne odnośnie roli i znaczenia Obwodu Kaliningradzkiego w polityce Federacji Rosyjskiej zmierzającej do odbudowy pozycji globalnego mocarstwa militarnego nie tylko poprzez posiadanie potencjału nuklearnego, ale i modernizację broni konwencjonalnej. Autor stwierdza, że anektowany przez Rosję Krym i Obwód Kaliningradzki, stanowią wysunięte na zachód przyczółki militarne Rosji zapewniające kontrolę basenów Morza Bałtyckiego i Morza Czarnego.

Kończącą część rozprawy ujętą w szóstym rozdziale Autor poświęcił zagrożeniu jakie potencjalnie stwarza Obwód Kaliningradzki dla Polski i państw bałtyckich, łącznie z wnioskami dla Polski, które mają bardzo ogólnikowy, nie merytoryczny charakter.

W zakończeniu pracy Autor niejednoznacznie odnosi się do oceny poprawności założonej hipotezy badawczej o malejącym znaczeniu Obwodu Kaliningradzkiego w systemie bezpieczeństwa militarnego Federacji Rosyjskiej. Z jednej strony wnioskuje, że „kierunek zachodni stopniowo schodzić będzie na dalszy plan w rosyjskiej percepcji zagrożeń. W rezultacie znajdujący się na zachodniej flance Rosji Obwód Kaliningradzki również powinien tracić na znaczeniu” (s. 271).

Z drugiej strony Autor konstatuje, że „po 2014 Rosja przystąpiła do działań mających na celu odbudowę potencjału militarnego w obwodzie” (s. 273).

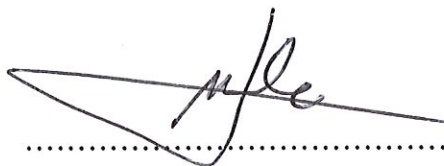
W końcu Autor podsumowuje zakończenie stwierdzeniem, że Obwód Kaliningradzki „stanowi dość istotny element systemu bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej na kierunku europejskim /.../ pod względem militarnym Obwód Kaliningradzki stanowi użyteczne narzędzie w rękach Kremla...” (s. 274).

Podsumowując ocenę merytoryczną rozprawy doktorskiej stwierdzam, że Autor wykazał się w stopniu dobrym opanowaniem wiedzy z problematyki rozprawy oraz równie dobrą umiejętnością prowadzenia analiz i sporządzania syntez polityczno – militarnych odnoszących się do bezpieczeństwa Polski i obrony wspólnej NATO.

4. Wnioski końcowe recenzji.

Stwierdzam, że Doktorant Pan mgr inż. Jarosław AFFEK wykazał się w opracowanej rozprawie doktorskiej opanowaniem metod badawczych i umiejętnością ich poprawnego zastosowania do rozwiązania problemu badawczego rozprawy oraz wysokim poziomem wiedzy z obszaru problematyki rozprawy.

Tym samym Pan mgr inż. Jarosław AFFEK spełnił wymogi uzyskania stopnia naukowego doktora zawarte w art. 3 ustawy o stopniach i tytule naukowym. Wnoszę o dopuszczenie Pana mgr inż. Jarosława AFFEKA do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

.....